

LA DEVOCIÓ A LA MARE DE DÉU DEL CARME

Romà Sol i M^a del Carme Torres

1.- Els orígens

2.- L'expansió a Europa.-

3.- La Mare de Déu del Carme lliura l'Escapulari a Sant Simó Stock

4.- La devoció a la Mare de Déu del Carme a Lleida

4.1. Els goigs de la Mare de Déu del Carme

4.2.- La Confraria de la Mare de Déu del Carme. Himne.

4.3. Les làmines o estampes de la Mare de Déu del Carme

4.4. Les Cobles de lloança a la Mare de Déu del Carme

4.5. El novenari

1.- Els orígens

Tot va començar al mont Carmel, junt a l'actual ciutat de Haifa, a Terra Santa. Aquesta muntanya que dona a la Mediterrània, la seva bellesa i frondositat —el nom vol dir jardí— es cantada per l'Escriptura. Aquí hi habità el profeta Elies i d'altres eremites que es retiraven a viure en les coves i pregar a Déu. Durant l'era cristiana va continuar el costum de retirar-se a pregar en aquella muntanya prop de la font d'Elies i bevien de la seva espiritualitat. Així va néixer l'Orde del Carmel o carmelita, consagrada a la Mare de Déu del Carme. Vers l'any 1210 rebé de Sant Albert, Patriarca de Jerusalem, la Regla o norma de vida, que fou aprovada pel papa Innocenci IV el 1247.

2.- L'expansió a Europa.-

Durant la primera meitat del segle XIII ja hi va haver alguns creuats que en tornar de les batalles decidiren quedar-se a portar vida contemplativa en el mont Carmel. Entre ells estava Simó Stock, jove anglès que ja abans havia portat una vida de profunda espiritualitat. Però la vida de l'orde es va veure amenaçada després de la treva que pactaren Frederic II i el sultà d'Egipte (1229), donat que empitjorava la situació dels cristians de Palestina, majorment sota domini musulmà. Així que el 1238 va començar l'emigració sistemàtica de nombrosos carmelites als diversos països d'Europa. Entre 1241 i el 1242 van arribar els carmelites a Anglaterra, i allí van establir dos convents eremítics, un a Hulne i l'altre a Aylesford, al comtat de Kent, on seria elegit prior general Simó Stock (1245).

3.- La Mare de Déu del Carme lliura l'Escapulari a Sant Simó Stock

L'orde patia un moment d'incertesa i manca de consolidació, fins i tot després de la reforma que permetia els carmelites establir-se a les ciutats. Al mateix temps Simó Stock pregava a la Mare de Déu que li ajudés a aixecar l'orde o que li fes algun senyal que indiqués el camí que havien de seguir. El diumenge 16 de juliol de 1251, a Cambridge, la Mare de Déu es va aparèixer a Simó Stock com a resposta a les seves pregàries. Anava rodejada d'una multitud d'àngels i tot lliurant-li l'Escapulari de l'Orde Carmelitana, li va dir: "*Aquest serà el privilegi*

per tu i tots els carmelites, qui mori amb ell posat no patirà el foc etern, és a dir, el que segueixi la vida carmelita se salvarà". Aquesta promesa aviat es va estendre per tota l'Església, com una mostra de la maternitat universal de Maria. El 16 de maig de 1265 Simó Stock va morir al convent de Bordeus, però la devoció a la Mare de Déu del Carme es va estendre arreu del món.

4.- La devoció a la Mare de Déu del Carme a Lleida

Aquesta devoció és tan antiga com el mateix convent de carmelites que la van difondre. Com a devoció popular es manifesta, també, amb el novenari, les oracions i l'activitat de la Confraria de la Mare de Déu del Carme. A començaments del segle XIX tot un seguit de circumstàncies contribueixen al seu arrelament definitiu.

Durant la Guerra del Francès, a mitja nit del 14 al 15 de juliol de 1812 van explotar els 500 quilos de dinamita que hi havia emmagatzemats al polvorí de la Suda. L'absència de víctimes en la demarcació parroquial es va atribuir a una especial protecció de la Mare de Déu del Carme, la vigília de la seva festa. En aquells moments l'església del Carme estava tancada al culte perquè els frares havien estat foragitats pel comandament francès l'11 d'agost de 1811. Amb tot, el culte a la Mare de Déu del Carme no s'havia perdut: es rebia en la parròquia de Sant Joan. I des d'aquelles dates es veié invocada constantment per una corrua de fidels tot recordant que la Verge assegurava que qui morís portant una vida cristiana i vestint el seu escapulari a més de la certesa de morir en gràcia de Déu, segons el privilegi atorgat a Sant Simó Stock.

A la vegada van sorgir a la demarcació parroquial de dos nous punts de pregària a la Mare de Déu del Carme. Un, a l'asil d'orfes, aleshores en el que avui és Palau de la Diputació; l'altre, en l'oratori privat de Mossèn Francesc Puig, en el seu habitatge del carrer Magdalena. Damunt de la porta que donava accés a la imatge hi figurava la següent octava:

Tras una nube os miro, Virgen bella,
y sobre montes de gracia colocada;
vuestra virtud y gloria allí descuella
y de epítetos brillantes coronada.
Mil títulos os dan luciente estrella
y de corrupción y mancha preservada
y más el título mejor y de más celo
es el llamaras Madre del Carmelo".

Són testimonis expressius de la devoció a la Mare de Déu, les ofrenes dels fidels. Consta que el 1858 un grup de devots feren ofrena a la Mare de Déu del Carme d'una corona d'argent i pedreria. També el 1865 altres devots li oferiren un ric mantell brodat amb or i argent. Se'ns dubte, però, la manifestació més eloqüent la trobem en el fervor popular que suscita la celebració de la Festa de la Mare de Déu del Carme.

4.1. Els goigs de la Mare de Déu del Carme

Aquest és també el temps de la presència documentada dels primers goigs de lloança a la Mare de Déu. Hom sap que el goig és una popular manifestació de fe cristiana; una composició poètica feta pregària que el poble canta enfervorit, repetint un i altre cop una piadosa invocació. Se'n van fer tres edicions per "Buenaventura Corominas impresor y

librero”. Una d'elles té per títol "Gozos en alabanza de Nuestra Señora del Carmen". És composta en sextets i té onze estrofes. Per exemple:

Vais sois la nube que vio
nuestro gran profeta Elías;
pues en sus felices días
a vos Virgen consagró
la Orden que instituyó
en el alto y fértil suelo.

O aquesta altra:

Vuestro escapulario santo
escudo es tan verdadero,
que no hay plomo o acero
de quien reciba quebranto,
puede -aunque es de lana- tanto
que apaga el fuego y el hierro.

La invocació o torna que es va repetint diu així:

Pues en este fértil suelo
invocan vuestros favores,
socorred los pecadores,
Virgen Madre del Carmelo",

Els goigs de les al tres dues edicions -"Gozos de la Santísima Madre de Dios, singularísima Madre y Patrona de la religión carmelitana"- són compostos per deu estrofes en octaves. Per exemple:

Del Carmelo descendieron
de Elías los sucesores,
y en la Iglesia Coadjutores
de los Apóstoles fueron;
del Evangelio esparcieron
la verdad por todo el suelo,
sed nuestro amparo amoroso
Madre de Dios del Carmelo"

O bé aquesta altra:

Cofrades y Religiosos
publican vuestras clemencias
gozan de un mar de indulgencias
que les hacen venturosos;
exceden en ser dichosos
al más Gigante modelo,
sed nuestro amparo amoroso,
6. Madre de Dios del Carmelo".

La invocació o torna que es va repetint diu:

"Pues sois de nuestro consuelo
el medio más poderoso,
sed nuestro amparo amoroso,
Madre de Dios del Carmelo"

Una nova edició de Goigs correspon al 1855. Té per títol "Gozos en alabanza de Nuestra Señora del Carmen" i és una reedició molt ben feta i acurada, del primer goig conegut.

**GOZOS EN
DE NUESTRA
DEL**

DECOR CARMELI

**ALABANZA
SEÑORA
CARMEN.**

Pues en este fértil suelo
Invocan vuestros favores;
Socorred los pecadores
Virgen Madre del Carmelo.
Vos soys la nube que vió
Nuestro gran Profeta Elias;
Pues en sus felices vis-
A Vos Virgen consagró;
La Orden que instituyó
En el alto y fértil suelo. &c.
La primera invocación,
Que tuvisteis en el suelo
Le edificó en el Carmelo
Antes de vuestra Asunción;
Bajo cuya protección
Quedamos con gran consuelo &c.
En penitencia ocupados
Vuestros Frayles Carmelitas,
Fueron con vuestras visitas
Felizmente consolados;
Quedando fortificados
Con vuestra ayuda del Cielo &c.

Felices años passaron
En perfecta Religión.
Cuando con ciega ambición
Envidiosos se levantaron;
Que quitarnos procuraron
Vuestro nombre con mal zelo &c.
Entre tanta confusión
Fuisteis al Papa durmiendo,
Y le mandasteis diciendo,
Pudiese en ejecución;
De honrar vuestra Religión
Con paz, amor y consuelo. &c.
Vos que de gracia sumario
Sois á Vuestra Religión,
Por ruegos de San Simón
Libristeis del adversario;
Dándole el Escapulario,
Cortado al trage del Cielo. &c.
Con esta gala vestido
Logra el hombre confesion
Con este nombre "Deyson"
Buelve á Dios arrepenitido;

Por mas que le haya ofendido
No muera con desconsuelo &c.
Vuestro Escapulario Sano
Escudo es tan verdadero,
Que no hay plomo ni acero,
De quien reciba quebranto.
Puede aunque es de lana tanto
Que apaga el fuego y el yelo &c.
El que viviere y muriere
Con tal señal es notorio,
Que por vos del Purgatorio
Saldrá presto, si allí fuere
El primer Sabado espera
Tomar á la Gloria burló, &c.
De vuestro Carmelo flores
Son la variedad de Santos,
Profetas, Martires tantos
Virgenes y Confesores,
Penitentes y Doctores,
Que hacé vuestro monte un cielo
Socorred los Pecadores,
Virgen Madre del Carmelo.

✠ Gloria Libani data est ei. R. Decor Carmeli, & Saron.

OREMUS.

Deus, qui Beatissime semper Virgini, & Sanctissimi tunc Marie singulari titulo Carmeli
Ordinem decorasti: concede propitius, ut cuius commemorationem celebramus ejus munus præsti-
ditis ad gaudia sempiterna pervenire mereamur. Qui vivis, & regnas, &c.

LERIDA: En la Imprenta de Buenaventura Corominas, Impresor y Librero.

Facsimil del primer goig editat a Lleida en lloança a la Mare de Déu del Carme, venerada en l'església del convent carmelità.

**Goigs a la
Verge del
Carme**

**Venerada
a la seva
parròquia
de Lleida**

Cantarem amb veu piosa
vostres goigs. Mare dels cels:
Verge del Carme amorosa,
protegiu nostres fidels.

Era un nívol blau encara
vostre figura al Carmel,
modi d'honoració clara
entre la terra i el cel,
gong d'Elsas, harmoniosa,
naixia la fe en fonsos amors:
Verge del Carme amorosa,
protegiu nostres fidels.

Pug que sou Filla del Pare,
de l'Espirit temple sant,
del corder de Déu sou Mare
i abba dels temps que vendran,
sou Mare, Filla i Esposa
i Reina de terra i cel:
Verge del Carme amorosa,
protegiu nostres fidels.

Quan Lleida franca murals
i franca als nous temps somnis,
quan cavarem exposicions
de Seu Vella, si pla i si no,
símbol aquell temple atímic,
neu al vent de nous somnis:
Verge del Carme amorosa,
protegiu nostres fidels.

Aquí, princesa i santoris,
actiu als festells,
el fit que fany bregat i gloria,
poble i reis, punta i granit,
tots amb vida, Mare divina,
ens trobem fany de recats:
Verge del Carme amorosa,
protegiu nostres fidels.

Cert copps desollats i emals,
cant vogades reflexos,
terra obrida, terra ferma,
el Carmel sempre hi ramal,
pomp del Sagrat, bella rosa,
ja de bell, dijor de mals:
Verge del Carme amorosa,
protegiu nostres fidels.

Un blanc de gràcia plena,
jardí al cel l'horta obert,
sou a l'horta amb Magdalena
i amb Elies al desert,
moderna-roca, Murtera atímic,
la faj de Déu sense velo:
Verge del Carme amorosa,
protegiu nostres fidels.

Terra franca de frontons,
ata venerada a Plorant,
santí fíndia, el corruet i vers
i el Sagrat, vers d'argent,
i el Carmel hi terra vertutosa
poble i reis, cant dels cels:
Verge del Carme amorosa,
protegiu nostres fidels.

La Paròquia renovada
nova vida i fany difon
i la imatge venerada
se el més bell somnis del món,
mare amable, fany harmosa,
més que la fany i ens,
Verge del Carme amorosa,
protegiu nostres fidels.

A la partitula un venenon
batsats d'estig mal:
crucen, recollan i equenon
el boquer i mansera,
gert del dret, sava i curtes,
de trapal punt a escas:
Verge del Carme amorosa,
protegiu nostres fidels.

Ja que Lleida al front un poble
cinyel de fany i estat:
Verge del Carme amorosa,
protegiu nostres fidels.

Lleida: Antoni Fortuny - Música: Lluís Climent
Goigs premiats al Certamen de l'Acadèmia Mariana de Lleida, any 1998

Facsimil dels Goigs a la Verge del Carme, venerada a la seva parròquia de Lleida. Amb lletra d'Antoni Fortuny i música de Lluís Climent, foren premiats al Certamen de l'Acadèmia Mariana de Lleida, l'any 1998.

4.2.- La Confraria de la Mare de Déu del Carme

No sabem el moment de la seva fundació; només que és molt antiga. Va néixer de la necessitat de donar estructura i organització a la devoció carmelitana. En aquestes dates ja estava constituïda i gaudia de dues imatges de la Mare de Déu del Carme. Una, *"de unos cinco palmos, que sirve para ser llevada en la procesión; es de bellas formas y bastante antigua, lleva el hábito del Carmen, al Niño en su mano izquierda y el cetro en su derecha"*. L'altra, *"más pe ueña, con la cual se recogen las limosnas de los fieles"*.

La Confraria tenia quatre objectius:

- .- La difusió de la devoció a la Mare de Déu
- .- Donar a conèixer el sant escapulari i les nombroses indulgències que tenia atorgades
- .- L'organització d'actes de devoció comunitària, de manera especial el novenari i la processó del Carme
- .- Recollir almoines per a les atencions del culte

Per formar part de la Confraria del Carme només calia la voluntat de ser confrare i complir els requisits de:

- .- rebre l'escapulari de mans de sacerdot autoritzat.
- .- portar-lo sempre de manera adient
- .- estar inscrit en el registre de la Confraria.

Els qui s'hi allistaven, havien de:

- .- Procurar resar tots els dies els set parenostres del Sant Escapulari.
- .- Assistir a la comunió general i acte propi de la Confraria cada segon diumenge de mes.
- .- Celebrar devotament els dissabtes, assistint a la missa sabatina i, per la tarda, al cant de la Salve.
- .- Procurar que no morís cap familiar sense el Sant Escapulari.
- .- Convertir-se en focus d'irradiació de la devoció carmelitana.
- .- Abonar una quota d'entrada segons pròpies possibilitats i pagar una mòdica quota anual.

La celebració el segon diumenge de cada mes de l'acte de Congregació es feia amb missa de comunió general a les vuit del matí i funció i cant de la Salve a les cinc de la tarda.

La Confraria del Carme ha estat l'eix vertebrador de la vivència carmelitana al llarg del temps. El seu Himne deia així:

Himno a la Virgen del Carmen

¡Gloria y Honor! ¡Oh Reina del Carmelo!
Canta mi voz con plácido fervor;
Madre de Dios, mi refugio y mi consuelo,
¡Gloria y Honor! Princesa de Sión.

Tu escapulario, Madre del Cielo
es signo de salvación
siempre en mi pecho lo llevaré;
con él al cielo yo volaré.

Virgen del Carmen, flor del Carmelo
eres gloria de Israel
es vuestro nombre, bella Raquel,
arma segura contra Luzbel.

4.3. Les làmines o estampes de la Mare de Déu del Carme

Paral·lelament apareixen i es difonen les primeres lamines o estampes de la Mare de Déu del Carme. En coneixem tres edicions. La més antiga se situa en la dècada del 1850, publicada a la impremta de la Viuda Corominas. És una estampa orlada, en format octau, amb un boix central i al peu la inscripció "Mare de Déu del Carmen, rogado por nosotros". El dibuix presenta la Verge i el Nen sobre la bola del món, sostenint el Sant Escapulari en actitud oferent. Al peu s'hi troben unes animes del Purgatori en actitud orant; i a la part alta uns àngels vorejant les dotze estrelles que orlen la corona de la Verge. D'aquesta estampa n'hi ha una segona edició, amb petites diferències pel que fa al dibuix.

La tercera estampa de que tenim notícia és posterior, vers el 1870. És en format quart, orlada i el boix que la il·lustra és un dibuix de la Verge sobre un núvol, que alhora és assentat sobre una ampla peanya en la que hi ha escrit "N.S. del Carmen". La Verge porta corona, sosté el Nen amb el braç esquerre i tots dos ofereixen al devot el Sant Escapulari. No hi són representades les animes del purgatori, ni tampoc els àngels, si bé el cap de dos d'ells apareix dins el núvol que fa d'escambell a la Verge.

Estampa de la Mare de Déu del Carme, editada a la impremta de Llorenç Corominas vers el 1870.

Una edició posterior és "*Oración de la Virgen del Carmen*", feta a la impremta de Lluís Abadal i, per tant, a tombants de segle. Es presenta com un goig, orlada i presidida per un boix de la Mare de Déu del Carme, però és més aviat, un romanç. El text rimat presenta un seguit de casos en que pecadors lliurats a tots els vicis troben el perdó en invocar la Mare de Déu.

4.4. Les Cobles de lloança a la Mare de Déu del Carme

Apareixen i es difonen també unes "Coblas en alabanza de Ntra. Sra. del Carmen, especial abogada contra rayos y centellas, en los partos y en toda clase de dolencias". Són de 1855, editades a la impremta de la Viuda Corominas. En coneixem dues edicions amb el mateix text, i diferent boix que les il·lustra. Enalteixen la figura de la Verge i el benefici del Sant Escapulari. Comencen dient:

Del jardí carmelítano
fue Simón el fundador
que con benéfica mano,
de María recibió
el Escapulario santo

I acaben amb aquesta invocació:

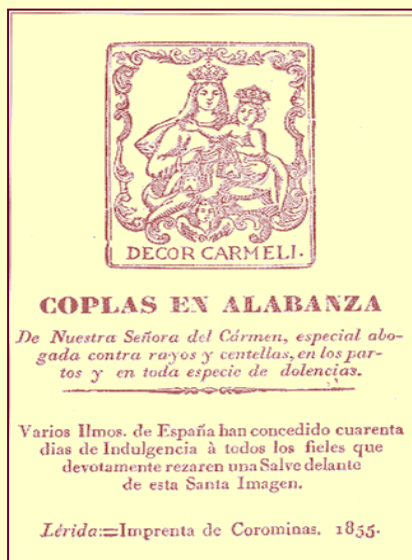
Y al que este retrato lleva
libradle de enfermedades,
dadle gracias para que pueda
ser del número del Carmen
y gozar la gloria eterna.

Són cobles a mig camí del goig i del romanç, per tal com relaten un seguit de situacions en que aferrissats pecadors troben el perdó i la salvació eterna de la mà de la Verge del Carme:

De la centella furiosa
y del demonio infernal,
de enfermedad contagiosa,
nos libra de todo mal
esta insignia victoriosa.

Probablement en aquest temps la Verge del Carme esdevingué fins i tot protagonista en el romancer popular. Impresos en fulls de mòdic preu, el seu valor literari és més que discutible, però la seva vàlua costumista i documental es extraordinària. Són narracions planeres i gairebé ingènues que porten sempre un missatge i acaben amb una lliçó.

Coneixem dos romanços editats a Lleida en els que la Mare de Déu del Carme apareix com a intercessora de totes les gràcies. Tots dos són del 1851 i de la impremta de Corominas. Un d'ells es diu imprès a Logroño i l'altre a Saragossa i tots dos reeditats aquí. El primer és el "Nuevo y verdadero romance en que se da cuenta del caso más horroroso y espantoso que se ha oído en toda España de una manga de fuego que se apareció en un pueblo de la Coruña llamado Corsí". El segon relata el "grande prodigio y portentoso milagro que ha obrado María Santísima del Carmen en la vi lla de Benarrabal, provincia de Málaga, el dia 19 de mayo de 1851 a las diez y media de su mañana".

Cobles a lloança de la Mare de Déu del Carme, de mitjan segle XIX.

4.5. El novenari

És l'eix central de la devoció a la Mare de Déu del Carme. Amb una llarga tradició, és a partir de mitjans del segle XIX quan pren més volada. El primer novenari imprès és de 1866 i fou editat en la impremta de Josep Rauret. Aquesta pràctica de devoció tenia dues vessants que es complementaven. Una, la pròpia santificació; l'altra, la voluntat de portar una vida exemplar que incidís en el proïsme. Així es proposava "avivar la fe y esperanza de que Dios te consolará por intercesión de la Virgen para provecho de tu alma" i "el deseo de imitar sus virtudes en especial aquellas que son propias de tu estado".

Acostumava a començar el dia 15 de juliol i continuava els vuit dies consecutius, encara que podia practicar-se en tot temps, per exemple en nou dimecres o dissabtes consecutius. La millor manera de fer la novena era repetint les oracions del text del novenari; també podia practicar-se "rezando, quien no sepa leer, nueve veces la Salve Regina o el Ave Maria".

L'acte del novenari començava amb un acte de contrició i continuava amb l'antífona d'entrada, una oració igual per a tots els dies seguida de tres avemaries, una altra oració diferent cada dia seguida de la Salve Regina, i acabava amb l'antífona i oració final.

El 1896 es publica una nova edició del novenari a la Mare de Déu del Carme, feta a la Impremta Mariana; té 96 pàgines en format octau, i es titula "Novena de Ntra. Sra. del Carmen con meditaciones redactadas por un Religioso Carmelita de la Antigua Observancia". És diferent de totes les edicions anteriors. No és pròpiament un novenari. A més de les oracions de la celebració, inclou llargues meditacions, una per cada dia "adaptadas a los asuntos a que se refieren las oraciones". Té la singularitat que recull al final els goigs coneguts, tant els "Gozos de la Santísima Virgen del Carmen", com els "Gozos de la Sacratísima Madre de Dios y Patrona de la Religión Carmelitana".

<p>HIMNO A LA VIRGEN DEL CARMEN</p> <p>¡Gloria y Honor! ¡Oh Reina del Carmelo! Canta mi voz con placido fervor. Madre de Dios, mi refugio y consuelo, ¡Gloria y honor! Princesa de Sión.</p> <p>Tu escapulario, Madre de amor, es signo cierto de salvación; siempre en mi pecho lo llevaré; con él al cielo yo volaré.</p> <p>Virgen del Carmen, flor de Jesús eres la gloria de Israel es vuestro nombre, bella Raquel, arma segura contra Luzbel.</p> <p>NOTAS: Aceptásemos su Donativo, si lo ofrece con afecto a María Reina del Carmen.</p> <p>EL HURLEO CARMELITANO se gana en esta Patrocinia rezando por esta oración:</p>		<p>I N V E N E N A R I O</p>
<p>CONFRARIA DE LA MARE DE DÉU DEL CARME</p> <p>LLEIDA</p>		

<p>Temario de la Novena</p> <p>Día 7: María protectora de la Humanidad. <i>¡Oh señora la devoción de María en casa de los españoles!</i></p> <p>Día 8: María Mediadora de todas las gracias. <i>¡Reina Reina Madre Coronada Reina Virgen del Cielo!</i></p> <p>Día 9: El vestido de María: La Gracia. <i>¡Dios es el Escapulario! ¡AYER Y HOY!</i></p> <p>Día 10: María, estrella del mar. <i>¡Seis promesas del 'Sueño' de la vida. Virgen del Carmen Patrona de la MARINA!</i></p> <p>Día 11: María y las Virtudes cristianas. <i>¡Quea Jura el Escapulario como que DENTAR VIVIR la vida celestial de María!</i></p> <p>Día 12: Doctrina de la Iglesia sobre la DEVOCIÓN AMARA. <i>¡Los Papas y el Escapulario!</i></p> <p>Día 13: María nos conduce a Cristo. <i>¡Santísima que Es, en digno! Actividad del Escapulario en el MONESTERO DE COCITO!</i></p> <p>Día 14: María, la Obediencia suplicante. <i>Vista el Escapulario en su actividad en la Iglesia!</i></p> <p>Día 15: Triunfo de María en los momentos actuales... FIESTA DE NTRA. SRA. DEL CARMEN</p> <p>Día 16: Exaltación de María en el Monte Carmelo.</p>	<p>L'invitem als ACTES</p> <p>Tots els dies a les 7:30 tarda</p> <p>– Sant ROSARI.</p> <p>– Exercici de la NOVENA.</p> <p>– Celebració de la EUCARISTIA.</p> <p>Homilia a càrrec del Il·lre Sr. José Antonio Navarro Saugar Canonge de la S. I. Catedral Basílica de Comca.</p>
---	--